

## Sarrera

Giza eskubideen urratze larrien lekuko gara, hala nola pobrezia, desberdintasuna, aberastasun naturalen eta kulturalen usurpazioa, emakumeen eta gutxiengoen kontrako indarkeria, edo krisi humanitario eta ekologikoa. Birpentsatu eta berrorientatu egin behar ditugu harremanak —geure artekoak nahiz naturarekikoak—, gaur egungo gure bizimoduak sortzen duen sufrimendu handia arintze aldera. Egunerokoan bizi ditugun kontraesan larri horiek erantzun sendoa behar dute, erantzukidetasunetik zein konpromisotik, eta unibertsitateak zuzenean parte hartu behar du haien analisi eta ebazpenean.

Helburu horretatik abiatuta, liburu honek unibertsitateko Gradu Amaierako Lanak (GrAL) Unescoren 2030 Agendan eta Garapen Iraunkorrerako Helburuetan, maila txikian bada ere, eragiteko aprobeztatzeko proposamen bat izan nahi du. Hau da, hemen aurkezten dena iraunkortasunerako hezkuntzari lotutako ekimen bat da eta unibertsitateko ikasleen artean inpaktua handia duen praktika bat garatzea du helburu.

Lerro hauetatik defendatzen dugu Ikaskuntza-Zerbitzua (I+Z) pauso horiek emateko bide ezin hobea dela, testuinguru errealetan kokatzen den metodologia delako, garapen profesionala zein pertsonala eta behar sozial bati erantzuten dion zerbitzua uztartzen dituen. Hau da, ikaskuntzaren zein zerbitzuaren elementu guztiak justizia sozialaren alde artikulatzen ditu I+Zak.

Hala ere, azpimarratu behar da horrek guztiak koordinazioa, antolakuntza eta gidaritza eskatzen duela, bai zerbitzua jasoko duten agente kolaboratzaileekin, bai proiektuan inplikaturiko diren ikasleekin. Gure kasuan, hezkuntza-alorreko irakasle talde bat gara, IkHezi ikerketa hezitzaileko ikerketa-taldeko kideak, modu bateratuan lan egiten duena, eta dagoeneko proiektuen garapen faseak definituak ditugu eta ikasleen zerbitzuak bideratzeko zeinbait hezkuntza- zein gizarte-erakunderekin hitzarmenak adostuta ditugu.

Beraz, liburua unibertsitateko irakasleei zein ikasleei I+Zan oinarritutako GrALak garatzen laguntzeko gida praktikoa bat da, esperientzia sendoko proiektu batean oinarritzen dena. Lehenengo bi kapituluetan, garapen iraunkorraren kontzeptualizazioa eta I+Zaren oinarri teorikoak azaltzen dira, epistemologikoki kokatzeko. Ostean, hirugarren eta laugarren kapituluetan, I+Zan oinarritutako GrALak garatzeko hezkuntza-proposamena deskribatzen da, abiapuntuaren ikuspegia eta plangintza zehaztuz. Jarraian, bosgarren eta seigarren kapituluetan,

kontu praktikoetan murgiltzeko aukera eskaintzen da, zerbitzuaren diseinua, esku-hartzearen jarraipena eta GrALaren gidaritza akademikoa aurrera eramateko gidalerroak eta zenbait baliabide zehazten direlako. Eta, amaitzeko, zazpigarren, zortzigarren eta bederatzigarren kapituluetan, orain arteko esperientzien balorazioa eta horien bi adibide partekatzen dira.

Hemendik aurrera, irakasle taldeak I+Zan ibilbidea egiten jarraituko du eta espero dugu, bidean, GrALak eta I+Za batzearen erronkarekin bat egin duzun beste askorekin topo egitea!

# 1. Garapen iraunkorra, Unescoren 2030 Agenda eta unibertsitatea

*Amaia Alvarez-Uria eta Ainhoa Gómez-Pintado*

## **1.1. GARAPEN IRAUNKORRA ETA JASANGARRITASUNA**

Terminoari begira hasiko gara, eta haren euskarazko itzulpenari. Ingelesez *sustainable development*, gaztelaniaz *desarrollo sostenible*, frantsesez *développement durable*, alemanez *nachhaltige entwicklung* ditugu. Euskaraz, bi aukera nagusitu dira kontzeptua guregana heldu zenetik: garapen jasangarria eta garapen iraunkorra. Biek egin dute bidea eta biek jaso dute onarpena. Beraz, zein da erabili beharrekoa?

Elhuyar hiztegira jotzen badugu, *sostenible* euskaraz esateko ‘iraunkor’ eta ‘jasangarri’ proposatzen ditu (Elhuyar, d.g.). *Desarrollo sostenible* euskaratzeko ere bi aldaerak proposatzen ditu. Google bilatzaileari bataren eta bestearen erabilera-maiztasuna zein den galdetzen badiogu, *garapen jasangarri* gailentzen da (3.950 emaitza), nahiz eta aldea handiegia ez izan bien artean (*garapen iraunkor* terminoak 3.640 emaitza ditu, hau da, 310 aldiz gutxiago, 2021/07/01ean egindako bilaketan).

Euskal Hizkuntzaren Akademiak, Euskaltzaindiak, lehen aldiz 2004an hitz egin zuen kontzeptu honi buruz (Sustatu, 2004). Ordura arte, euskaraz, *garapen utsigarri*, *garapen jasangarri* eta *garapen iraunkor* izan ziren, baina, beste hizkuntzetako aldaerak kontuan izanik, *garapen iraunkor* formaren alde agertu zen. Akademikoen arabera, garapen iraunkorra «naturari kalte larriak egin gabe manten daitekeen garapena» da.

Hala ere, egun, *Euskaltzaindiaren Hiztegian*, bi aldaerak ematen dira ontzat eta, gainera, ‘garapen iraunkorra’ren sarreran irakurlea ‘garapen jasangarri’ra bideratzen da. Honako hau da gaur egun bertan aurki daitekeen definizioa: «Hurrengo belaunaldien beharrak asetzeko aukerak arriskuan jarri gabe, uneko belaunaldien beharrak asetzen dituen garapen ekonomiko eta soziala. Garapen jasangarriaren oinarriak kontuan hartu beharko liriateke, ingurumenari eragin diezaioketen erabaki politikoak hartzean» (Euskaltzaindia, d.g.).

Euskal Wikipediara jotzen badugu, sarrera Eizagirre eta Lizarralde (2005) argitaratu zuten *Garapen iraunkorra* liburuan oinarrituta dagoenez, termino hori hobesten da. Hala ere, definizioa ematean, *iraunkor* zein *jasangarri* kontzeptuak

agertzen dira, elkarren ondoan: «Garapen iraunkorra, jasangarria edo sostengagarria garapen mota bat da (ekonomiarena, hiriena, gizartearena eta abarrena), ondorengo belaunaldien garapena eragozten ez duena, baliabide naturalen eta ondarearen kalitatea eta kantitatea gordetzen baititu» (Wikipedia, d.g.). Definizioaren arabera, garapen iraunkorrak ingurumena, ekonomia eta jendartea ardatzak bateratu behar ditu, haien arteko oreka bideragarri, bidezko eta bizigarria lortzeko xedearekin.

*Iraunkor* hitzaren esanahia argia da, denboran mantentzen dena, jarraitutasuna duena. Jasangarria, ordea, jasan daitekeena da, eramangarria dena. Baina baita, Euskaltzaindiaren hitzetan, «oreka ekologikoa epe luzera bermatzen duena» ere (Euskaltzaindia, d.g.). Euskal Wikipediak, aldiz, jasangarritasuna «irauteko ahalmena» duena dela dio (Wikipedia, d.g.).

Euskalterm banku terminologikoan, hautua argia da (Euskalterm, d.g.): «Hurrengo belaunaldien beharrak asetzeko aukerak arriskuan jarri gabe, oraingo belaunaldien beharrak asetzen dituen garapen ekonomiko eta soziala»ri garapen jasangarri esatea aukeratu dute, «inguruko hizkuntzetan hori gailentzen delako (ES *desarrollo sostenible* FR *développement durable* IN *sustainable development*) eta *Ingurumen Hiztegi Entziklopedikoan* (2013) hori agertzen delako».

Azkenik, Universidad del País Vasco / Euskal Herriko Unibertsitateak (UPV/EHU) egiten duen aukera ere ekarri nahi dugu, errepaso honi amaiera emateko eta gure aukera egiteko. Bertan, *iraunkor* aukeratu dute (UPV/EHU, 2019a). Bi aldaeren arteko aldea oso txikia dela ikusita, guk ere horren alde egingo dugu eta *garapen iraunkorra* erabiliko dugu. Hala ere, *jasangarritasuna* ere erabiliko dugu, irauten duena adierazteaz gain, jasan daitekeena ere adierazten duelako.

Behin forma ezarrita eta erabiliko ditugun kontzeptuak zehaztuta, atal honetan, horien edukia argitu eta borobiltzen da: garapen iraunkorra eta jasangarritasuna.

### 1.1.1. *Garapen iraunkorra*

Garapenaren kontzeptuarekin kritikak egon dira. Mendebaldeko sistema kapitalistaren garapenaren arabera, ingurumena ekonomiaren menpe jartzen da eta haren garrantzia gutxitu. Horrez gain, hazkuntzaren ideia ere atxikita du, ekoiztu eta kontsumitu behar dela, alegia, eta herri guztiek ez dute hori xede gisa. Hori dela eta, beste hitz edo adiera batzuk proposatu dira garapen hitzaren ordeaz, «egikaritzea» edo «zibilizazio-politika», besteak beste. Laburtuz, esan dezakegu, onartzen den definizioaren arabera garatzea norberaren gaitasunak gauzatzea dela, gradualki betetasun batera hurbiltzea (Granados<sup>1</sup>, 2018b).

---

1. 2020ko ekainean UPV/EHUn egindako ikastaroko materialetan oinarritu dira hein handi batean kapitulu honetan agertuko den kokapen historikoa eta garapen iraunkorrari buruzko azalpen teoriko asko: Jesus Granados izan zen irakaslea eta ikastaroaren izenburua *Taller de Integración de las competencias en Educación para la Sostenibilidad en los estudios universitarios*.

Kritiken aurrean, beste jarrera bat da Katie Willis-ek 2005ean argitaratutako *Theories and practices of development* lanean defendatzen duena. Haren ustez, gaur egun, bada kontsentsua garapena prozesu ekonomiko hutsa ez dela pentsatzen dutenen artean; izan ere, oro har onartzen da bizi-kalitatearekin eta jendearen eskubideekin lotuta ere badagoela. Beraz, testuinguru sozial eta kulturalak ere aintzat hartzen dira garapen-politikak aplikatzean (Granados, 2018b).

Eta, mende-aldaketarekin batera, argi geratu da gure planetaren eta bertan bizi garenen egoera ez dela jasangarria, ezin duela denboran iraun eta errotikako aldaketak behar direla. Sistema sozioekonomikoaren garapen-eredua agortu da eta gure bizimoduak aldatu behar ditugu baliabideen kontsumoari, ekosistemen degradazioari eta jendearen esplotazioari begira. Azken finean, gure planetak dituen mugak eta baldintzak aintzat dituen eta izaki bizidun orearen ongizatea bermatzen duen eredu bat izan behar dugu helmugatzat.

Bestela esanda, egungo ingurumen- eta jendarte-krisiari buruzko eztabaidaren ondorioz, hasieran natura zaintzeko, eta gero ingurumena, ekonomia, jendartea eta kultura zaintzeko helburuarekin, indarra hartzen joan da garapen iraunkorraren kontzeptua (Granados, 2018b). Hots, garapen iraunkorra da etorkizunerako bidea. Baina, zer da hori? Definizio ugari izan ditu urteetan zehar. Jarraian ezagunenak aletuko ditugu.

Natura Babesteko Nazioarteko Batasuna (NBNB) deituriko nazioarteko erakundeak 1980an plazaratu zuen *Kontserbaziorako Mundu Estrategia* dokumentua. Bertan agertu zen lehen aldiz garapen iraunkorraren kontzeptua. Horren arabera, mugarik gabe mantentzeko prozesu edo egoera baten ezaugarria izango litzateke garapen iraunkorra. Handik urte batzuetara, 1991n, NBNBk Nazio Batuen Erakundearen Ingurumena Zaintzeko Programarekin eta WWF naturarako mundufuntsarekin batera *Lurra Zaindu Dezagun* estrategia abiatu zutenean, definizioa zehaztu zuten *jasate-ahalmena* terminoa gehituta. Hau da, garapen iraunkorrak izaki bizidunen bizi-kalitatea hobetu behar zuten, bizitzaren sostengua diren ekosistemen jasate-ahalmenaren barruan bizi daitezen.

Hala ere, maizen aipatzen den definizioa eta ‘homologatutzat’ edo ‘kanonikotzat’ jo dezakeguna Brundtland Txostenarena da, *Our common future* izenburua duena. 1987an Gro Harlem Brundtland lehen ministro norvegiarrak Nazio Batuen Erakundearentzat (NBE) idatzitako txostenean zioen garaiko garapen sozioekonomikoak ingurumen-kostu handiegia zekarrela berekin. Honako hau da definizioa: «Garapen iraunkorra egungo belaunaldiaren beharrak estaltzen dituena da, etorkizuneko belaunaldiek beren beharrak asetzeko duten gaitasuna arriskuan jarri gabe» (Granados, 2018b; Sánchez *et al.*, 2019: 3).

Txostenean argitzen da, eutsi, naturari eutsi behar zaiola, bizitzari eta komunitateari eusten dielako edo jasaten dituelako, eta garatu behar dena pertsonak, ekonomia eta jendartea direla. Hori horrela da, jasangarritasuna lortu beharreko

helburu bat da eta garapena hori lortze aldera jarraitu beharreko prozesua; aldaketarako ikasketa eta etorkizuna gogoan dituen (Granados, 2018b).

1999an, Zientzietako Akademia Nazionalak *Our Common Journey: a transition toward Sustainability* lana argitaratu zuen. Bertan zehazten da garapen iraunkorren garapenaren eta jasangarritasunaren arteko oreka bilatu behar dela, zeri eutsi eta zer garatu erabakiz (Granados, 2018b).

NBEk eta Hezkuntza, Zientzia eta Kulturarako Nazio Batuen Erakundeak (ingelesezko United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) (UNESCO), Johannesburgon 2002an egindako Earth Summit edo Lurraren Gailurra goi-bileran, definizioa zabaldu zuten eta elkarren menpeko diren haren hiru dimentsioak adostu zituzten: ingurumena, jendartea eta ekonomia (Sánchez *et al.*, 2019). Dimentsio sozialeko hiru aldaera lehenetsi gisa azpimarratu ziren: giza garapena, ongizatea, parekidetasuna eta justizia soziala (Granados, 2018b). Horiekin lotuta leudeke pertsonen oinarritzko beharrak: 1) Aire, janaria, ura; 2) Segurtasuna, osasuna, sozializazioa; 3) Hezkuntza, lana, aisia, erabakietan parte hartzea, justizia soziala, berdintasuna eta askatasuna (Granados, 2018b).

NBEren Europarako Batzorde Ekonomikoaren (UNECE) arabera, garapen iraunkorra gauzatzeko, hezkuntza edo ikaskuntza (etengabeko egokitzapena eta berrikusketa) ezinbesteko estrategia da mundu aldakor batean. Hezkuntza horren ezaugarriak honako hauek dira: elkartasunaren etika, berdintasuna eta elkarrenganako errespetua (pertsonen, herrien, kulturen eta belaunaldien artekoa), eta naturarekiko harmonia (UNECE, 2012).

### **1.1.2. Jasangarritasuna**

Jasangarritasunaren kontzeptua ekologiatik dator eta ekosistema batek denboran zehar modu orekatuan bizirauteko duen ahalmenari deritza (Granados, 2018b), baina, garapenari buruz ari garenean, ordea, ikuspuntu ekologikoa zabaldu egiten da eta, ingurumenaren kalitateaz gain, justizia soziala eta ekitateko ekonomia iraunkorra ere bilatzen ditu (Granados, 2018b).

Hau da, jasangarritasuna inguratzen gaituen ororekin jokaera etikoa izatera bideratuta dago (naturaren eta jendartearen baliabideak, pertsonak, espazioak), eskuragarritasuna eta oreka ekologikoa bermatzeko eta banaketa parekide eta justua egiteko. Horren helburuak ingurumena zaintzea, pobrezia gutxitzea, generoen arteko parekidetasuna lortzea, osasuna sustatzea, giza eskubideak bermatzea, kulturartekotasuna eta bakea lantzea, arduratsu ekoiztu eta kontsumitzea, edo denok IKTetarako sarrera izatea dira, *Garapen Iraunkorretarako Hezkuntzaren Hamarkadako Adierazpenak* (2005-2014) jasotzen duenari jarraikiz.

Horretarako, planetaren baliabideak mugatuak direla onartu behar da eta etorkizuneko erronkei aurre egiteko planteamendu holistiko, global eta integralak behar direla barneratu. Alegia, batetik oinarritzko beharrak aseko dituen mundua eta

bestetik etorkizun jasangarria ahalbidetuko duen bizimodua sustatuko duen hezkuntza eraiki behar da (CRUE, 2012), dimentsioak modu integratuan jorratzen dituen, Río+20 kongresutik atera zen goi-mailako hezkuntzarako tratatuan adierazten den bezala (Albareda *et al.*, 2017).

## ***1.2. UNESCOREN 2030 AGENDA: GARAPEN IRAUNKORRERAKO HELBURUAK, HEZKUNTZA ETA GENERO-BERDINTASUNA***

1987an Ingurumenerako eta Garapenerako Mundu Batzordeak, *Our Common Future* izeneko Brundtland Txostenean, garapen iraunkorraren kontzeptua aipatu zuen, oraingo eta geroko pertsonen beharrei erreferentzia eginez (CRUE, 2012).

1990eko hamarkadan, Gerra Hotzaren amaierarekin, globalizazio-prozesuak hasi ziren eta giza garapenaren ereduak aldatu ziren; jasangarritasun, genero eta parekidetasun kontzeptuak agertu ziren.

1992an Lurraren Gailurra izeneko goi-bilera egin zen Rio de Janeiron. Bertan, naturaren zaintza eta jasangarritasuna izan ziren hizpide eta etorkizun global baterako ekintza-plan bat osatu zen, helburu zehatzak zituen lanerako agenda bat eratuz: Agenda 21. Agiri horretan, besteak beste, garapen iraunkorra lortzeko hezkuntzaren garrantzia azpimarratzen da (CRUE, 2012).

2000. urteko NBEren *Milurtekoko Adierazpenean*, 2015erako lortzen saiatuko ziren 8 Milurteko Garapenerako Helburu (MGH) adostu ziren (Pintor, 2020: 1) Pobreziaren eta gosearen desagertzea; 2) Lehen Hezkuntza unibertsala; 3) Generoen arteko berdintasuna; 4) Haurren hilkortasunaren jaitsiera; 5) Amen osasunaren hobekuntza; 6) Hiesa, malaria eta beste gaixotasun batzuen kontrako borroka; 7) Ingurumenaren jasangarritasuna bermatzea; eta 8) Garapenerako mundu-mailako aliantza bat sustatzea. Munduko herrialde pobreenen oinarrizko beharrei aurre egiteko ekintza globala bideratu zen (SDSN, 2017) eta, hortaz, egungo 2030 Agendaren aitzindari zuzenak izan ziren (Murga-Manoyo, 2020).

2012an, Río+20 NBEren eta Unescoren garapen iraunkorrari buruzko kongresuan, 2015erako MGHak berrikusi eta haiei segida emateko eta herrialde guztietara zabaltzeko lanak abiatu ziren. Horrela jaio ziren 2030 Agenda eta Garapen Iraunkorrerako Helburuak (GIH), premia-erreak aurre egiteko ibilbide-orriak (SDSN, 2017).

2015eko NBEren asanblada orokorrean, partaide guztiek Unescoren 2030 Agenda onartu eta GIHak betetzeko atxikimendua sinatu zuten. Agendak izandako harrera ona aurretik egindako kontsulta irekien (tokikoak nahiz globalak) emaitza izan zen. Izan ere, 2030 Agenda argitaratu aurretik, bi urte baino gehiagoz egon ziren garatzen, kontsulta publikoen, harremanen eta herrialdeen arteko negoziazioen bidez (Pintor, 2020).

Agendak konpromiso komun eta unibertsala eskatzen du eta herrialde bakoitzak bere gain hartu behar du GIHak betetzeko behar diren baliabideak jartzea eta pertsona txiroenen eta ahulenen beharrei erantzutea helburu duten aliantzak bideratzea. Hau da, herrialde bakoitzaren gobernu-agentzien eta nazioarteko eta irabazi-asmorik gabeko erakundeen esku dago Agendaren elementuak inplementatzeko behar diren helburu propioak finkatzea eta horretarako beharrezkoak diren politikak eta bitartekoak mobilizatzea (Pintor, 2020). Beraz, horrek pentsarazten digu zehaztutako GIHei eragin handia izango dutela gobernuen, enpresen eta erakundeen estrategietan eta ekintzetan, eta, beraz, baita garapenerako funtsetan eta dirulaguntzetan ere (SDSN, 2017).

GIHak MGHetatik bereizten dira zenbait gairi eragin eta garrantzi handiagoa ematen dietelako (SDSN, 2017), arreta pertsonen ongizatean, giza eskubideetan eta parte-hartze komunitarioan jarriz (Murga-Manoyo, 2020). Hau da, 2030 Agenda unibertsala da eta giza garapen jasangarriaren alde borrokatu nahi da mundu osoan, pertsona guztiak garapen-behar berberak dituztela aitortzeko, bizi diren tokian bizi direla.

Onartutako ebazpenean ohartarazten da egungo munduko erronkarik handiena pobrezia, ahultasunak eta desberdintasunak desagerraraztea dela, murriztea lortzen ez bada ezingo delako garapen inklusibo eta jasangarriak egin (Pintor, 2020). Horrela islatzen da NBEk helburu bezala ezarritakoan:

Mundu osoko pobrezia eta goseari amaiera eman nahi diegu hemendik 2030era bitartean, herrialdeen barruko desberdintasunei aurre egin nahi diegu, eta haien artean gizarte baketsuak, bidezkoak eta inklusiboak eraiki, giza eskubideak babestu, generoen arteko berdintasuna eta emakumeen eta nesken ahalduntzea sustatu, eta planetaren eta haien baliabide naturalen babes iraunkorra bermatu nahi dugu (NBE, 2015: 2).

Duintasunez bizi ahal izateko denok behar ditugu osasuna, hezkuntza, etxebizitza, enplegua, energia, berdintasuna, bakea eta ekosistema osasuntsuak, bai orain bai etorkizunean, eta, horregatik, Agendak oinarritzko elementu hauek guztiak jasotzen ditu: pertsonak (giza eskubideak eta oinarritzko ekonomia-aukerak denontzat bermatzea), planeta (jendarte-, ekonomia- eta ingurumen-dimentsioak uztartuz planeta babestea), oparotasuna (denok bizimodu oparoa izateko eta naturarekin harmonian bizitzeko ekonomia moldatzea), bakea (erakunde eraginkor, ireki eta arduratsuak eraikitzea), eta aliantzak (monitorizazio-mekanismo indartsu eta independentedun eta partaide gehiago dituen mundu-mailako aliantza berri bat eraikitzea) (Unesco Etxea, d.g.).

Azken finean, Agenda planetaren eta oparotasunaren aldeko ekintza bat da, bake unibertsala eta justiziarako sarbidea indartu nahi dituen. Gainera, Agendaren hitzaurrean, garapen iraunkorrak dituen jendartearen, ingurumenaren eta ekonomiaren arteko elkarrekiko loturak jasotzen dira esplizituki; izan ere, ez dira beti agerikoak izaten.



Atal honetan, 2030 Agendaren 17 GIHak zehazten dira eta, ostean, horietan hezkuntzak zein genero-ikuspegiak betetzen duten funtsezko papera azaltzen da.

### 1.2.1. Garapen Iraunkorrerako Helburuak (GIH)



#### 1.1. irudia. Unescoren 17 GIHak.

Iturria: Unesco Etxea ([www.unescoetxea.org/eu/2030-agenda](http://www.unescoetxea.org/eu/2030-agenda)).

Unescoren 2030 Agenda ordura arte egin den egitasmo zehatzena da (Geli *et al.*, 2019). Bizitzaren eremu guztiak kontuan hartzen dituzten 17 GIH (ikus 1.1. irudia) eta helburuak betetzen ari diren eta emaitzak izaten ari diren jakiteko baliagarriak diren 169 helmuga proposatzen ditu (REDS, 2020).

Jarraian banan-banan zerrendatu eta azalduko dira helburuak, Unesco Etxearen txostenean adierazita dauden moduan (Unesco Etxea, d.g.):

#### 1. GIHa: Pobrezia desagertzea.



Pobrezia mota guztiak desagertzea mundu osoan. Funtsezko gaiak: muturreko pobrezia, pobrezia eta ahultasunaren jaitsiera, babes soziala, oinarrizko zerbitzuak, pobreen eta ahultasun-egoeretan dauden pertsonen erresilientziaren sustapena, garapenerako lankidetzak, araudi-esparru sendoak.

## 2. GIHa: Goserik ez.



Gosearekin amaitzea, elikagai-segurtasuna eta elikadura hobea lortzea, eta nekazaritza jasangarria bultzatzea. Funtsezko gaiak: elikadura osasuntsua, nutritiboa eta nahikoa, lurretara sarbide segurua, eskala txikian elikaduren ekoizpena, nekazaritza-praktika erresilienteak, elikagaien ekoizpen-sistemen iraunkortasuna, hazi-bankua, hazien aniztasun genetikoa.

## 3. GIHa: Osasuna eta ongizatea.



Guztiontzat eta adin guztietan bizimodu osangarria bermatzea eta ongizatea sustatzea. Funtsezko gaiak: osasun-estaldura unibertuala, sexu-eta ugalketa-osasuna, trafiko-istripuen ondorioz eragindako pertsonen murrizketa, poluzioa eta produktu kimikoak, amen eta jaioberrien heriotza-tasaren murrizketa, hiesaren izurriaren amaiera, hepatitis eta uraren bidez transmititutako gaixotasunak, drogen eta alkoholaren prebentzioa, tabakoaren kontrola.

## 4. GIHa: Kalitatezko hezkuntza.



Guztiontzako kalitatezko hezkuntza inklusiboa nahiz bidezkoa bermatzea eta etengabeko ikaskuntzarako aukerak bultzatzea. Funtsezko gaiak: doako, bidezko eta kalitatezko hezkuntza, goimailako hezkuntzara berdintasunezko sarbidea, garapen jasangarrirako hezkuntza, desgaitasun bat duten pertsonentzako hezkuntzako instalazioak, ikaskuntza-ingurune seguruak, indarkeria gabeak, inklusiboak eta eraginkorrak.

## 5. GIHa: Genero-berdintasuna.



Genero-berdintasuna lortzea eta emakume nahiz neska guztiak ahalduntzea. Funtsezko gaiak: indarkeria eta diskriminazio modu guztien amaiera, ordaindu gabeko zaintzen eta etxeko lanaren aitortpena, partekatutako erantzukizuna, aukera-berdintasuna, parte-hartze osoa eta eraginkorra, ugalketa-eskubideak, baliabide ekonomikoetarako eskubide-berdintasuna, lurraren jabetza eta beste ondasunen lorpena.

## 6. GIHa: Edateko ura eta saneamendua.



Uraren erabilgarritasuna eta kudeaketa jasangarria nahiz guztiontzako saneamendua bermatzea. Funtsezko gaiak eskuratzeko aukera unibertsala eta bidezko prezio egokia, saneamendu- eta higienez-erbitzuetarako sarbidea, uraren kalitatea, baliabide hidrikoen erabilera eraginkorra, kudeaketa integratua, urarekin lotura duten ekosistemen babesa, kutsaduraren murrizketa, isurketen ezabapena, hondakin-uren tratamendua.

## 7. GIHa: Energia berriztagarriak.



Energia eskuragarria, fidagarria, jasangarria eta modernoa bermatzea guztiontzat. Funtsezko gaiak: sarbide unibertsala, energia berriztagarrien proportzioaren igoera, energiaren eraginkortasuna, ikerketa, energia-azpiegituretako eta teknologia garbietako inbertsioa, energia-zerbitzu modernoak eta jasangarriak.

## 8. GIHa: Lan duina eta hazkunde ekonomikoa.



Guztiantzako hazkunde ekonomiko jarraitua, inklusiboa eta jasangarria, enplegu betea eta produktiboa nahiz lan duina sustatzea. Funtsezko gaiak: lan egokia, enplegu osoa eta produktiboa, ekintzailatza, mikroenpresa eta enpresa txikien sustapena, lan-eskubideak, lan-ingurune seguruak, gazteen enplegua, aukera-berdintasuna eta soldata berdina, finantza-erakundeen sendotzea, hazkunde ekonomiko ingurumenaren degradaziotik deslotzea.

## 9. GIHa: Berrikuntza eta azpiegitura.



Azpiegitura erresilienteak eraikitzea, industrializazio inklusiboa eta jasangarria bultzatzea, eta berrikuntza sustatzea. Funtsezko gaiak: azpiegitura fidagarriak, jasangarriak, sendoak eta kalitatezkoak, industrializazio inklusiboa eta jasangarria, modernizazioa, teknologia eta industria-prozesu garbiak eta ingurumenaren ikuspegitik arrazoizkoak, ikerketa zientifikoa eta ahalmen teknologikoaren hobekuntza, IK Tetarako sarbide unibertsala.

## 10. GIHa: Desberdintasanak murriztea.



Herrialde bakoitzean eta herrialdeen artean desberdintasanak murriztea. Funtsezko gaiak: pertsona guztien gizarte-, ekonomia- eta politika-inklusioren sustapena, aukera-berdintasuna, berdintasunerako politikak (zergekin, soldatekin eta gizarte-babesarekin lotutakoak), migrazioa eta migrazio-politikak, garapenerako laguntza ofiziala, erakundeen eta munduko merkatuen araudia eta zaintza.

## 11. GIHa: Hiri eta komunitate jasangarriak.



Hiriak eta giza kokaguneak inklusiboak, seguruak, erresilienteak eta jasangarriak izatea lortzea. Funtsezko gaiak: etxebizitza eta oinarrizko zerbitzu egokiak, seguruak eta arrazoizkoak eskuratzeko aukera, garraio-sistema seguru, arrazoizko eta jasangarriak, hirigintza jasangarria eta inklusiboa, kudeaketa eta plangintza parte-hartzailea, kultura- eta natura-ondarearen babesa, airearen kalitatea, hondakinak, berdeguneak, hiriguneen, hiri-inguruen eta landa-eremuen arteko loturak.

## 12. GIHa: Ekoizpena eta kontsumo arduratsua.



Kontsumo eta ekoizpen modalitate jasangarriak bermatzea. Funtsezko gaiak: baliabide naturalen kudeaketa jasangarria eta erabilera eraginkorra, atmosferara, uretara eta lurra botatzen diren partikulen murrizketa, hondakinen murrizketa, birziklapena, berrerabilera eta gutxiagotzea, jardunbide jasangarriak, kontratazio publiko jasangarria, bizimodu jasangarriak, erregai fosilentzako dirulaguntza ez-eraginkorren arrazionalizatzea.

## 13. GIHa: Klima babesteko ekintza.



Neurri urgenteak hartzea klima-aldaketaren eta haren ondorioen aurka egiteko. Funtsezko gaiak: arintzea, erresilientzia eta egokitzeko aukera, plangintza, estrategia eta plan nazionalak, hezkuntza eta sentsibilizazioa, eraginak arintzea, Klima Aldaketari buruzko Nazio Batuen Konbentzio Markoa.

#### 14. GIHa: Uretako bizitza.



Ozeanoak, itsasoak eta itsas baliabideak mantentzea eta modu iraunkorrean erabiltzea garapen jasangarriari begira. Funtsezko gaiak: itsasoaren kutsadura eta ozeanoak azidotzearen eraginen murrizketa, itsasoko ekosistemen babesa, ozeanoen osasuna eta produktibitatearen berreskuratzea, kostaldeen eta marinel-eremuen kontserbazioa, gehiegizko ustiatzea eta legez kanpoko arrantza, artisau-arrantzaren laguntza, ezagutza zientifikoaren areagotzea.

#### 15. GIHa: Lehorreko bizitza.



Lehorreko bizitza babestea, lehengoratzeta eta modu jasangarrin erabil dadila sustatzea, basoak modu jasangarrin kudeatzea, basamortutzearen aurka borrokatzea, lurren degradazioan inbertitzea eta biodibertsitatearen galera gelditzea. Funtsezko gaiak: desertifikazioari aurka egitea, basoberritzea, kontserbazioa, lurreko ekosistemen berrezarpena eta erabilera jasangarria, habitat naturalak, biodibertsitatea, espezie exotiko inbaditzaileak, ekosistemen balioen plangintza, ezkutuko ehiza.

#### 16. GIHa: Bakea eta justizia.



Garapen jasangarrirako gizarte baketsuak eta inklusiboak sustatzea, guztioi justiziarako sarbidea erraztea, eta erakunde eraginkorrak eta inklusiboak sortzea maila guztietan. Funtsezko gaiak: indarkeriari, tratu txarrei eta esplotazioari aurre egitea, zuzenbidezko estatua, justizia eskuragarri izateko aukera-berdintasuna, ustelkeriaren eta eroskeriaren murrizketa, erakunde eraginkorrak eta gardenak, informaziorako sarbidea, oinarritzko askatasunen babesa.